

УДК 82:94-028.82(100)“20”

КАТЕГОРІЯ ХУДОЖНЬОГО ТА ІСТОРИЧНОГО ЧАСУ В АЛЬТЕРНАТИВНО-ІСТОРИЧНИХ ТВОРАХ

Ольга Поліщук

ORCID iD: 0000-0001-8133-2813

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

вул. 68 Десантників, б. 10, м. Миколаїв, Україна

olenka_curly@ukr.net

Актуальність статті зумовлена посиленням інтересом до альтернативного розвитку історичних сценаріїв у художній літературі. Метою пропонованого дослідження є вивчення категорії часу альтернативно-історичних творів, де вона представлена історичним та художнім різновидами. Художній час в альтернативно-історичних творах класифіковано як ретроальтернативний, власне альтернативний та прогностичний (або перспективно-альтернативний) та проаналізовано через категорії конкретності / абстрактності, суб'єктивності / об'єктивності та дискретності.

Перспективним залишається поглиблене дослідження категорії хронопу в альтернативно-історичних творах.

Ключові слова: історичний час; художній час; ретроальтернативний; прогностичний; альтернативний.

Загальновідомим для людей залишається розуміння того, що розвиток історичних процесів усіх сфер буття відбувається у певній часовій організації. «Мало знайдеться інших показників культури, які так само характеризували б її сутність, як розуміння часу. У ньому втілюється світовідчуття епохи, поведінка людей, їхня свідомість, ритм життя» [2, 53]. Власне розуміння часу висловив Д. С. Лихачов у «Поетиці давньоруської літератури»: «Люди помічають те, що рухається, і не бачать нерухоме. Помітити рух — це значить помітити і об'єкт, що рухається. Це саме стосується і змін у часі» [9, 112]. Протягом свого історичного розвитку суспільство змінювало погляди на розуміння поняття часу. На початковому етапі в процесі спостереження за явищами природи з'являється розуміння циклічності часу. Воно найкраще виявило себе у творах усної народної творчості. Далі час стали розуміти як міфологічне явище, насамперед це пов'язано із розвитком родового ладу та появою легенд і міфів.

Коли розвиток цивілізації приводить до творення авторської літератури, підґрунтям якої стає суб'єктивна інтерпретація таких міфів і легенд, з'являється розуміння міфопоетичного часу. Зростання зацікавленості авторів літературних творів темою героїчних подвигів знаменувало появу епічного часу. У середньовічному культурно-історичному вимірі завдяки осмисленню і розумінню причинності всіх явищ з'являється так званий казуальний час. Розуміння есхатологічності часу виникає на фоні релігійного уявлення про початок і неминучість кінця Всесвіту. Проте в релігіях Сходу, насамперед в індуїзмі, час сприймають як спіральний, пояснюючи це як неперервне переродження усього живого на Землі [8].

Сучасні ж погляди на час обумовлені концепцією нелінійності історичного розвитку. У праці «Історія і час. У пошуках втраченого» І. Савельєва та

А. Полетаєв на основі аналізу різних філософських концепцій часу виокремлюють два види часу в європейській історії, умовно позначивши їх як «Час 1» та «Час 2». Під першим видом часу науковці розуміють час спостерігача, час годинників і календарів, це фізичний час. «Час 2», за осмисленням та визначенням І. Савельєвої та А. Полетаєва, — це час суб'єктивний, уявний, він не є лінійним. Це час, у площині якого перебувають декілька історій [10, 72–96]. Забігаючи наперед, відразу зазначимо, що в переважній більшості, моделюючи художній сюжет постмодерних творів, письменники спираються на концепцію «Часу 2».

Науковці досліджують не час і простір як окремі категорії, а займаються вивченням так званої категорії часопростору, або хронотопу (від грец. *chronos* — час і *topos* — місце). Поняття хронотопу вперше ввів до літературознавчого обігу М. Бахтін. Під хронотопом російський філософ розуміє взаємозв'язок просторових та часових координат будь-якого художнього тексту: «Прикмети часу розкриваються у просторі, і простір осмислюється і вимірюється часом. Цим перетином рядів і злиттям прикмет характеризується художній хронотоп» [1, 246].

В. Коркішко розглядає такі характеристики художнього простору, як просторість, замкненість, відкритість, сенсорне сприйняття, доступність чи недоступність до огляду, відносність щодо місця розташування людини тощо [8, 390]. У художньому хронотопі М. Бахтін виділяє найважливіший його складник — художній час, роблячи його домінуючим: «Час тут згущується, ущільнюється, стає художньо-зримим; простір же інтенсифікується, втягується у рух часу, сюжету, історії» [1, 247]. Досліджуючи історію формування концепції часу художнього, Н. Копистянська також наголошує на особливому значенні терміна «хронотоп», бо він «містить у собі розуміння взаємозв'язку — методика встановлення зв'язків для осмислення цілості є основною в системі М. Бахтіна» [7, 227]. Під час пошуку відмінностей між часом у його загальному значенні й часом художнім дослідниця приділяє увагу художньому ритму як одному з важливих елементів у розумінні взаємозв'язку часу та простору. «У художньому творі (як би це автори, наприклад, модерністи й постмодерністи, не приховували й не ускладнювали), також усе відбувається у певному просторі (але це художній простір), у часі (і це художній час), проходить у якомусь ритмі (і це художній ритм)» [7, 222].

У сучасній літературі, у якій ще наскрізними залишаються поетикальні ознаки постмодернізму, час і простір відіграють важливу роль у створенні контексту, а також вони безпосередньо формують у реципієнтів усвідомлення сюжетної лінії, авторського задуму тощо. У постмодерному вимірі характерною ознакою художнього осмислення часопростору для літературної критики, на думку В. Бібіка, «є звільнення від рамок раціональної логіки чи життя природи, а також індивідуальне авторське створення просторово-часових утворень. Та найважливішим є те, що простір і час у мистецтві отримують додаткове символічне значення, окрім лише раціонального. Власне такі, змінені (перетворені) форми існування об'єктів стають предметами дослідження як теорії літератури, так і літературної критики» [3, 80–81]. Актуальність статті зумовлена посиленням інтересом науковців до альтернативного розвитку історичних сценаріїв у художній літературі. Значна кількість студій, присвячених

вивченню альтернативної історії, виходять за кордоном (Е. Дуршмід, К. Максї, Д. Норт, В. Нехамкін, А. Гулярян, О. Бочаров та ін.).

Метою пропонованого дослідження є вивчення категорії часу альтернативно-історичних творів.

Досліджуючи сучасні альтернативно-історичні твори, ми можемо спостерігати у них присутність двох часів: *художнього часу* (він створений автором та є суб'єктивним) і *часу історичного* (час історичного процесу людства; цей час намагається набути ознак об'єктивності). Німецький історик, автор книг «Минуле і майбутнє» та «Часові пласти» Р. Козеллек подає своє розуміння категорії історичного часу: «Історичний час як поняття, якому притаманний власний зміст, пов'язаний із соціальними й політичними блоками подій, конкретними діючими людьми чи такими, що зазнали впливу їхніх дій, а також із інституціями й організаціями. Усі вони мають визначену та внутрішньо властиву їм спрямованість дій зі своїм власним часовим ритмом. Залишаючись на рівні повсякдення, досить думати лише про різноманітні календарі свят, які організують суспільне життя, зміни у розкладах робочого дня та його тривалості, усе те, що визначало й визначає плин життя. Тому надалі ми будемо вести мову не про якийсь один історичний час, а про пласти багатьох історичних часів» [6, 16].

В альтернативно-історичних творах історичний час може бути представлений двома різновидами. Перший — це історичний час, який є безпосереднім і наявним складником художнього твору. Прикладами цього різновиду є історичні дати та події Поточної Реальності (термін наш. — *О. П.*), які автор вводить до свого альтернативного варіанту художньої історії. Так, у творі Стівена Кінга «11/22/63» найяскравішим прикладом представлення історичного часу є дата 22 листопада 1963 року, навколо якої автор вибудовує головну сюжетну лінію вірогідності існування альтернативно-історичного розвитку подій.

Письменник у своєму творі достатньо детально зображує події, що сталися в часових межах 22 листопада 1963 року в Далласі (штат Техас) і мали місце в Поточній Реальності. «Дванадцять двадцять п'ять. Ні, двадцять шість... Кортєж [президента Джона Кеннеді] проїжджав перехрестя за перехрестям: Головної та Ервей, Головної та Акард, Головної та Фїлд. За дві хвилини — максимум за три — він добереться до Х'юстон-стріт, поверне направо, мине стару будівлю Далласького суду на швидкості п'ятнадцять миль на годину» [4, 698–699].

Другим різновидом історичного часу в художній альтернативістиці є час опосередкований, підсвідомий. Зазвичай письменники альтернативно-історичних творів у момент біфуркації та після нього зображують інший, відмінний від Поточної Реальності, варіант історичного розвитку в певних часових межах. На рівні підсвідомості / свідомості реципієнт постійно буде порівнювати часові відмінності будь-яких історичних подій, що відбулися в Поточній Реальності, і подій, що відбулися в Альтернативній Реальності. Адже знання про історичні події, що мали дійсні місце й час у Поточній Реальності, завжди присутні у свідомості людини з початку їхнього пізнання.

В альтернативно-історичних творах опозиція «історичний час — особиста пам'ять» переходить в опозицію «Поточна Реальність — Альтернативна Реальність». У процесі зіставлення в літературному творі історичного

часопростору та художнього відбувається зростання дистанції між особистою пам'яттю про знання історичних подій і самим історичним часом. Канадська дослідниця Л. Гатчен зазначає: «Вони зіставляють те, що ми вважаємо, ми знаємо про минуле (з офіційних архівних джерел та особистої пам'яті), з альтернативною репрезентацією, яка виводить на передній план постмодерністське епістемологічне дослідження природи історичного знання» [14, 68].

Специфіка історичного часу в будь-якому художньому творі, зокрема й альтернативно-історичному, відрізняється від специфіки часу художнього. Історичному часові притаманні такі характеристики: об'єктивність, фактологічність, неупередженість, послідовність у розвитку. Історичний час у художній альтернативістиці не є суб'єктивним, це загальновідомий та загальноусвідомлюваний час історичного розвитку.

Щодо часу художнього, то, за визначенням академіка Д. Лихачова, «це не погляд на проблему часу, а сам час, як він відтворюється і зображується у художньому творі. Саме дослідження цього художнього часу у творах, а не дослідження концепцій часу, висловлюваних тими чи тими авторами, мають найбільше значення для розуміння естетичної природи словесного мистецтва» [9, 210]. І далі, продовжуючи цю думку, учений говорить: «Художній час — явище самої художньої тканини літературного твору, підкорює своїм художнім завданням і граматичний час, і філософське його розуміння письменником» [9, 211]. Люди усвідомлюють існування трьох вимірів часу — минулого, теперішнього та майбутнього. Для загалу вони є трьома вимірами однієї дійсності. Таке розуміння часу лежить і в основі сюжетів альтернативно-історичних творів, але воно має своєрідну специфіку. У художньому часі письменники розділяють категорії минулого, теперішнього та майбутнього, зважаючи на відмінність їхньої функціональності. Для письменників сучасність постає як вихід до минулого чи майбутнього. «Саме те, що вже існує, спонукає авторів звернутися до минулого або прикритися минулим, дає вихідні позиції для розуміння минулого чи, точніше, сучасного через минуле, його оцінку, кут зору на минувшину в її проекції на теперішнє і можливу будучність. Сучасність окреслює звернення до майбутнього, вона породжує бажання сподіватися на прийдешнє як на добро, якого поки що не існує, але яке могло б існувати, і викликає тривогу щодо того, яким страшним може бути близьке чи далеке майбутнє, якщо не змінити теперішнє. Причому чим більш віддалене майбутнє розглядається, тим більше воно виявляється для людства загалом у “часі можливого”» [7, 224].

Залежно від того, який саме вимір часу моделює письменник у художньому творі, ми виділяємо три різновиди часу в альтернативно-історичній літературі: *ретроальтернативний*, *власне альтернативний та прогностичний* (або перспективно-альтернативний) часи. Ретроальтернативний час — це художній час альтернативно-історичного твору, у якому зображено вірогідно-можливий альтернативний варіант історичного розвитку нашого минулого відносно Поточної Реальності.

Прикладом ретроальтернативного часу може служити оповідання Джеймса Морроу «Пліт “Титаніка”», у якому змодельовано події, що сталися в ніч на

15 квітня 1912 року, з альтернативно-ретроспективного погляду. У своєму творі письменник повертає читачів до часу тих трагічних подій, що відбулися у Поточній Реальності. Але, зважаючи на те, що час, який складається з окремих миттєвостей, згідно з законами фізики, не можна повернути назад, Дж. Морроу послуговується часом ретроспекції.

Власне альтернативний час — це час творів художньої альтернативістики, у межах якого зображено події, що безпосередньо стосуються подій сьогодення Поточної Реальності. Прикладом цього різновиду часу можуть служити твори сучасних письменників-альтернативників, які зображують історичні події, що є актуальними для сьогодення реципієнтів, у паралельному до Поточної Реальності вимірі. Насамперед такі твори можна знайти на інтернет-форумах, присвячених альтернативній історії. Найбільшим попитом серед російсько- та українськомовних інтернет-читачів художньої альтернативістики таких форумів користується «Форум альтернативної історії» [13]. Зважаючи на складну ситуацію у світі, насамперед в Україні, і на те, що цілі народи постали перед вибором одного з альтернативних шляхів подальшого історичного розвитку, наразі використання письменниками власне альтернативного часу є особливо актуальним.

Прогностичний, або перспективно-альтернативний час — це художній час, у межах якого моделюються альтернативно-історичні події майбутнього відносно того відрізка часу, протягом якого письменник створив вірогідний варіант історичного розвитку. Так, В. Кожелянко у творі «Дефіляда в Москві» для зображення альтернативного майбутнього України послуговується специфікою прогностичного часу. У розділі «День незалежності» письменник виводить на сцену нового персонажа у творі, онука хорунжого Дмитра Левицького, названого на честь діда. В. Кожелянко навмисне подає збіг дати народження нового героя з річницею Дня незалежності України: «Хіба він винен, що 1991 року народився саме 30 червня, коли вся Українська Держава відзначала 50-річчя Відновлення державності! (суть та ж сама, що й День незалежності)» [5, 45]. Письменник використав цю ремарку для переходу від описуваної ним у творі Альтернативної Реальності до часу майбутнього, пов'язаного певним чином із полковником Дмитром Левицьким.

В. Кожелянко зробив значний стрибок у часі й просторі: від 1991 року відразу до 2041. «Цього, 2041 року, ювілей був особливий — 100-річчя незалежності України. А йому, полковникові Дмитру Левицькому, — 50 років! І все в один день — 30 червня!» [5, 45]. Письменник у творі робить альтернативно-історичні прогнози на майбутній 2041 рік: «Це було на початку року, під час його останньої експедиції на Марс. Ескадрою з трьох космічних кораблів командував полковник Левицький. Це був спільний україно-російський проект з участю китайців та американців. Мета — встановити на Марсі стаціонарну станцію, де б вахтовим методом працювали науковці Землі. До цього Марс відвідували різні космічні експедиції — і китайські, і російські, й американські і, звичайно, космонавти України — держави, яка, починаючи з середини 20-х років ХХІ століття, вийшла в лідери серед космічних держав світу. Ба більше, майже всі ракети, що злітали з Землі у космос, були виготовлені на січеславському заводі “Дніпромаш”» [5, 46].

Займатися в художній літературі ретропрогнозуванням легше (адже події вже відбулися), ніж робити прогнози на майбутнє, тим паче на віддалене майбутнє. Бо чим більший проміжок часу письменники залучають для свого художнього матеріалу, тим більшою стає можливість існування різних імовірних варіантів розвитку. Відповідно важче прорахувати об'єктивні чинники для відтворення альтернативно-історичних сценаріїв. Сідні Хук з цього приводу зазначає: «Один із постійних недоліків реконструювання гіпотетичного минулого за допомогою уяви полягає у тому, що висновки робляться для занадто віддаленого майбутнього. Не задовольняючись обмеженим відрізком часу, протягом якого можна уявити собі інший хід подій, відтворювачі минулого ведуть цю лінію невизначено далеко. Тим самим вони ігнорують те, що в їхні історичні сюжети влітається все більше нових елементів, і в уявного ходу подій з'являється все більше альтернатив. Якщо реконструкція минулого протягом декількох років доволі ризикована, то за сторічний період цей ризик виростає більш ніж у десять разів» [11, 212–213].

В альтернативно-історичних творах ХХІ століття для моделювання сюжетів письменники рідко використовують якийсь один вид художнього часу, частіше вони поєднують два різновиди: ретроспективний та прогностичний часи, проміжною ланкою між якими є художня часова категорія «тут і зараз», що відповідає Альтернативній Реальності.

Майже в усіх альтернативно-історичних творах новітнього літературного процесу, які стали предметом нашого дослідження, трапляється прив'язка до історичного часу, що є формою вираження конкретного часу. Так, увесь твір С. Анісімова «Варіант “Біс”» поділено на вузли, які обмежені історичними часовими рамками: «червень — липень 1944 р.», «серпень 1944 р.», «вересень — жовтень 1944 р.» тощо. С. Кінг уводить до свого твору «11/22/63» ще більш конкретні історичні дати: власне вже згадувана дата «11.22.63 (п'ятниця)», коли було здійснено замах на американського президента; «9 вересня 1958 року» — ця дата стала історичною для головного героя твору, бо саме в цей день історичного розвитку Джейк Еппінг кожного разу повертався при переході до минулого.

7 листопада 1941 року стало майже сакральною датою для твору В. Кожелянка «Дефіляда в Москві». Власне саме подіями на Красній площі Москви, що сталися в часових рамках цього дня, і завершується сам твір. І хоча все «було зроблено, аби, як здавалося режисерам цього спектаклю, не було жодних недоладностей у відпрацьованому до одуріння сценарії» [5, 48], запланована дефіляда має вигляд цирково-розважальної буфонади, де викривається сутність і самих головних персонажів, і власне національних ментальностей, представниками яких є останні. «Війська проходили парадним кроком Красною площею — йшли, трохи заплітаючись, бо зранку мусили були напитися. На мавзолеї-піраміді, де раніше лежала мумія невидатного адвоката Ульянова, стояли посинілі від холоду вожді Антисталінської коаліції, дехто навіть махав рукою, але недовго. Сьомого листопада 1941 року війська прямо з параду йшли, ні, не на фронт, ішли в теплі казарми. Пити» [5, 51].

Своє оповідання «Пліт “Титаніка”» Джеймс Морроу не тільки поділяє на часові відрізки, а й зазначає просторові координати перебування героїв твору:

«15 квітня 1912 року / 40° 25' п. ш., 51° 18' з. д.», «16 квітня 1912 року / 39° 19' п. ш., 51° 40' з. д.», «18 квітня 1912 року / 37° 11' п. ш., 52° 11' з. д.» тощо. Г. Тарасюк на початку твору «Цінь Хуань Гонь» подає більш абстрактну прив'язку до часових меж: «ішов 101 рік Великої Перманентної Революції і перший виток її 26 виборчого циклу» [12, 9]. І вже десь усередині твору читач може зрозуміти, у який час відбуваються змодельовані альтернативно-історичні події: «надворі кінець ХХІ-го століття» [12, 101].

З філософсько-екзистенційного погляду час у художній альтернативістиці можна поділити на внутрішній і зовнішній. Внутрішній час — суб'єктивний — представлений особистою пам'яттю та світоглядними уявленнями людини (автора, читача). Зовнішній час — об'єктивний — до нього знову ж таки відносимо час доби, дні тижнів, місяці, роки тощо. Увесь роман Г. Тарасюк «Цінь Хуань Гонь» поділено на чотири розділи, назви яких є відображенням зовнішнього часу: «Ніч фіолетова», «Світанок ніжно-бузковий», «День білий», «Світле майбутнє». Час внутрішній у романі представлено ретроспективними спогадами українців про те, «що ми з вами нібито невідомо хто, чи то яничари, чи то здичавілі поляки, чи кацапи-липовани, а скорше, євреї з Галілеї, бо справжніх країнців той самий Чингіз-хан вигнав ще бозна-коли за Карпати!» [12, 83] тощо.

Ще однією особливістю художнього часопростору будь-якого літературного тексту, зокрема й альтернативно-історичного, є його переривчастість, або дискретність. Якщо головною ознакою реального, історичного часу є безперервність, то час художній — переривчастий. У художніх творах дискретність виявляється в тому, що події твору не йдуть послідовно одна за одною, як секундна стрілка на циферблаті. Письменник може переносити зображувані події з одного часопростору до іншого, переривати їх, зупиняти та знову повертатися. Це означає, що, обравши темою свого твору, наприклад, події Другої світової війни, автор не повинен змодельовати в подробицях кожен день зазначеного часового відрізка, він на власний розсуд обирає художньо значущі фрагменти.

Письменник може «перескакувати» через декілька днів, тижнів, місяців, а можливо, і років. Традиційно в художніх творах для означення «пустот» між різними часпросторовими відрізками митці послуговувалися формулами типу «минуло кілька днів / років», «довго чи коротко» тощо. Творці альтернативно-історичної літератури не використовують цих формул у своїх творах. Зовнішній вигляд дискретності зазначених творів полягає в чіткому покликанні автора на той чи той час. Заповненням так званих «пустот» письменники-альтернативники не переймаються, залишаючи місце для фантазії читачів. Відтак останні стають співтворцями альтернативно-історичного твору. Легко простежити ознаки дискретності в оповіданні Джеймса Морроу «Пліт “Титаніка”». Письменник у своєму творі, перериваючи розвиток змодельованих подій, подає і малі, і великі «пустоти», які читач може «заповнити» на власний розсуд: «18 квітня 1912 року / 25° 31' п. ш., 53° 33' з. д.» — «5 грудня 1912 року / 20° 16' п. ш., 52° 40' з. д.» — «7 липня 1913 року / 9° 19' п. ш., 44° 42' з. д.» — «11 грудня 1913 року / 10° 17' п. ш., 32° 52' з. д.» — «17 квітня 1914 року / 13° 15' п. ш., 29° 11' з. д.» тощо.

Отже, категорія часу в альтернативно-історичних творах постає у двох іпостасях: час історичний (час об'єктивний) і час художній (створений автором, суб'єктивний). Своєю чергою художній час у цих творах ми поділяємо на три різновиди: ретроальтернативний, власне альтернативний та прогностичний (або перспективно-альтернативний) часи. За основу такої класифікації взято світоглядну модель поділу часу на три виміри: минуле, теперішнє і майбутнє. До ознак, що характеризують художній час в альтернативно-історичних творах, належать категорія конкретності/абстрактності, категорія суб'єктивності/об'єктивності та дискретність.

На нашу думку, перспективним у подальшому дослідженні буде ґрунтовне вивчення категорії хронотопу в альтернативно-історичних творах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики.* Москва: Худож. лит., 1975. С. 234–407.
2. Гуревич А. Я. *История культуры: бесчисленные потери и упущенные возможности. Одиссей. Человек в истории 2000.* Москва: Наука, 2000. С. 53–57.
3. Бібік В. Б. Категорія хронотопу як об'єкт літературної критики. *Філологічні семінари / редкол.: М. К. Насенко (голова) та ін. Вип. 12: Літературна критика і критерії художності.* Київ: Логос, 2009. С. 80–83.
4. Кинг С. 11/22/63. Москва: Астрель, 2013. 796 с.
5. Кожелянко В. *Дефіляда в Москві.* Львів: Кальварія, 2000. 51 с.
6. Козеллек Р. *Часові пласти. Дослідження з теорії історії.* Київ: Дух і літера, 2006. 436 с.
7. Копистянська Н. Х. Час / художній час: до питання про історію поняття і терміна. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філологічна.* Львів, 2008. Вип. 44. Ч. I. С. 219–229.
8. Коркішко В. О. Часопростір як формотворча категорія тексту. *Актуальні проблеми слов'янської філології / відп. ред. В. А. Зарва. Бердянськ: БДПУ, 2010. Вип. XXIII: Лінгвістика і літературознавство. Ч. I. С. 388–395.*
9. Лихачев Д. С. *Поэтика древнерусской литературы.* Москва, 1985. 588 с.
10. Савельева И., Полетаев А. *История и время. В поисках утраченного.* Москва: Яз. рус. культуры, 1997. 800 с.
11. Хук С. «Если бы» в истории. *THESIS.* 1994. Вып. 5. С. 206–215.
12. Тарасюк Г. *Цінь Хуань Гонь. Біла Церква: Культура, Буква, 2008. 256 с.*
13. Форум альтернативної історії. URL: <http://fai.org.ru/forum>.
14. Hutcheon L. *The Politics of Postmodernism.* London & New York: Routledge, 2003. 213 p.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2018.

THE CATEGORY OF ARTISTIC TIME CONTINUUM AND HISTORICAL TIME IN ALTERNATE-HISTORY WRITINGS

Olha Polishchuk

The goal of the present paper is to study the category of time in alternate-history pieces of literature. General scientific methods of analysis and synthesis, systematization and generalization of material were used during the study. This gave an opportunity to carry out the processing of literary and critic sources which were involved in complex analysis. During the analysis of contemporary alternate-history pieces of literature we can observe the existence of two time continuums: artistic time (created by the author and is subjective, existential) and historical time (the time of historical process of humanity; this time tries to obtain features of objectivity).

Depending on what time dimension is created precisely by the writer in the piece of literature, we differentiate three types of time in alternate-history literature: retro alternative, true alternative and predicted (or perspectively-alternative). Retro alternative time is an artistic time of the alternate-history piece of literature where possible alternative option of history development of our past is depicted. True alternative time is an artistic time in the boundaries of which events, which have direct relation to nowadays events, are depicted. Predicted time is an artistic time where alternate-history events of the future were simulated in relation to the period of time when probable scenario of history development was created. So, the category of time in alternate-history pieces of literature exists in two versions: historical time and artistic time. Artistic time is divided in three types: retro alternative, true alternative and predicted times. Here the outlook model of division of time on three dimensions (past, present and future) has been used as a classification principle. The category of specificity/abstraction, the category of subjectivity/objectivity and distinctiveness are the features to characterize the artistic time in alternate-history pieces of literature. From our point of view, the thorough research of the chronotope category in alternate-history writings should be considered.

Key words: *historical time; artistic time; retro alternative; prognostic; alternative.*